

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Indledningen er redigeret af Vibeke A. Pedersen og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Sophie Bønding

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Brage og Idun” og “Havfruen”

ved Ida Marie Klahn

Indhold

- 1 Anledning og placering forfatterskabet
 - 1.1 Universalhistorisk videnskab og romantisk mytereception
 - 1.2 Folkeånden i England og Frankrig
 - 1.3 Den historisk-poetiske videnskabelighed
- 2 Mytologisk inspiration
 - 2.1 “Brage og Idun”: Forlæg i Den yngre Edda
 - 2.2 “Havfruen”: Forlæg i Den ældre og yngre Edda
 - 2.3 Havfrue-figuren
- 3 “Brage og Idun”
 - 3.1 Historiens ånd og naturvidenskabens ånd
 - 3.2 Iduns æbler
 - 3.3 Latinus og Franciska
 - 3.4 Den nordiske universalprofeti
- 4 “Havfruen”
 - 4.1 At bejle til en havfrue
 - 4.2 Fremtiden
- 5 Digtenes fælles tematik: den nordiske ånds genopvækkelse
- 6 Anvendt litteratur

1 Anledning og placering forfatterskabet

Grundtvigs digte “Brage og Idun” og “Havfruen” udkom i første hæfte af første bind af Frederik Barfods tidsskrift *Brage og Idun, et nordisk Fjærdingårsskrift* i februar 1839. De var placeret som henholdsvis indledende og afsluttende bidrag. Desuden bidrog Grundtvig med artiklen *Om Nordens videnskabelige Forening*. Læs om denne artikel [her](#).

Da forfatteren Frederik Barfod den 15. februar 1838 skrev til Grundtvig for at bede ham om et bidrag til sin kommende udgivelse af et nordisk-historisk tidsskrift, var Grundtvig på et højdepunkt af sin forfatterkarriere (Begtrup 1907, s. 5). Han havde med udgivelsen af *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst* (1832) og de to første bind af *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg* (1833 og 1836) klart befæstet sit særlige historiesyn i en “ny og altomfattende universalhistorisk syntese” (Vind 1999, s. 181). Overordnet set var der tale om et poetisk historiesyn, stærkt præget af både oplysningstidens fremskridtstro (jf. Vind 1999, s. 255) og af romantikkens fokus på folk, folkeånd og mytologi. Der kan spores indflydelse fra en bred vifte af præromantiske og romantiske tænkere, herunder Johann Gottfried von Herder, J.G. Fichte, G.W.F. Hegel, F.W.J. Schelling, Friedrich Schiller og Friedrich Schlegel.

1.1 Universalhistorisk vidskab og romantisk mytereception

I indledningen til *Nordens Mythologi* (1832) definerede Grundtvig første gang sin “Universal-Historisk[e] Vidskab” (Grundtvig 1832, s. 1-46). Allerede fra 1816 brugte Grundtvig i tidsskriftet Danne-Virke det gamle danske ord ‘Vidskab’ som betegnelse for en “sand stræben efter visdom og erkendelse”, en filosofi (Vind 1999, s. 138). Den ‘Universal-Historiske Vidskab’ var Grundtvigs afklarede historiefilosofi, ud fra hvilken han søgte at definere verdenshistoriens sammenhæng og mål samt menneskets rolle.

Grundtvigs historiefilosofi havde en række karakteristiske træk. Som det uddybes i de tre bind af *Haandbog i Verdenshistorien* (1833-1843), opererede Grundtvig med tre epoker i menneskeslægtens udviklingshistorie: oldtiden, middelalderen og nyårstiden. Disse tre perioder var paralleller til menneskelivets tre udviklingsfaser: ungdom, manddom og alderdom, og var knyttet til henholdsvis fantasi, følelse og forstand. Desuden var der tale om fire hovedfolk i verdenshistorien: ebræerne (jøderne), grækerne, romerne og nordboerne. I Grundtvigs samtid stod man ifølge Grundtvig på tærsklen til nyårstiden, som altså var forstandens eller oplysningens tid. I denne periode var nordboerne, som verdenshistoriens fjerde hovedfolk, bestemt til at spille en afgørende rolle. De skulle føre an på vejen mod en bedre og bredere oplysning af menneskeheden i kraft af en “historisk og poetisk videnskabelighed” (Vind 1999, s. 133-147).

I denne sammenhæng spillede den nordiske mytologi ifølge Grundtvig en afgørende rolle. Som Sune Auken fremsætter, var Grundtvigs mytetolkning præget af romantikkens mytereception og udviser både paralleller og kontraster til denne (Auken 2005, s. 17). I *Nordens Mythologi* fremhævede Grundtvig, at de nordiske myter oprindeligt måtte have været “levende mundtlige Ord, ikke paa Hverdags-Sproget, men paa *Billed-Sproget*” (Grundtvig 1832, s. 47). Myterne rummede altså for Grundtvig en “åbenbaret indsigt i form af billedlig tale om en højere, oversanselig

virkelighed” (Vind 1999, s. 104). Denne indsigt så Grundtvig som et udtryk for en nordisk folkeånd (jf. Vind 1999, s. 184).

Grundtvig betegnede i forlængelse heraf myterne som “universal-prophetiske” (Grundtvig 1832, s. [XXV]) og knyttede denne forklaring til:

Er nemlig ethvert Folks Myther deres Aands velbehagelige Udtryk og egenlige Tempel, da er de nödvendig *forsaavidt* Prophetiske, at de spaae hvad der *kunde* og *skulde* blive af Folket (Grundtvig 1832, s. 67).

I myterne fandt Grundtvig altså en poetisk vision for den universalhistoriske rolle, som forhåbentlig skulle blive nordboernes i det 19. århundrede.

1.2 Folkeånden i England og Frankrig

I 1830'erne så Grundtvig forvarsler om den nordiske folkeånds eller kæmpeånds genopstandelse og om et “*Folkelighedens Gyldenaar*” (Grundtvig 1869, s. 10) både i den franske revolution og i den industrielle udvikling i England.

Om den franske revolution mente han blandt andet, at

den Retning til almindelig Frihed og gennemgribende Naturlighed, Revolutionen viser, kan og maa føre til en forholdsvis herlig og lykkelig Fremtid, hvor Naturen er lidt bedre og dybere, derfor ogsaa Friheden ædlere og beskednere og Oplysningen grundigere end i Frankrig (Grundtvig 1877, s. 131).

I samme ånd skrev han i september 1837 til B.S. Ingemann: “Alle vore Dages Oprør og Opstande staa nemlig for mine Øjne som lige saa mange Forbud paa Opstandelsen af alt det folkelige og menneskelige, som virkelig har været paa Jorden” (Grundtvig og Ingemann 1882, s. 198).

Grundtvigs optimisme var ligeledes blevet styrket ved mødet med Englands “*fri og levende Virksomhed*” på Englandsrejser i perioden 1829-1831 (Grundtvig 1877, s. 422). De nordiske udvandrere havde ifølge Grundtvig grundlagt det engelske åndsliv, og derfor var det også den nordiske folkeånd, han så levende manifesteret i Englands voksende industri og tekniske landvindinger (jf. Vind 1999, s. 185). Ganske vist beklagede han, at “den engelske Virksomhed stedse mer gaar ud paa, hvad man kalder ren Gevinst” (Grundtvig 1877, s. 447), men “Saa længe [...] Folke-Aanden gjør Kæmpe-Skridt, er den unægtelig paa Benene, og saa længe den øver, hvad Mennesker maa kalde Størværk, er den i sin Kraft” (s. 447).

1.3 Den historisk-poetiske videnskabelighed

For Grundtvig handlede det nu om at gøre nordboerne lydhøre over for denne nordiske ånd. Den første udfordring var at få nedkæmpet den smag for det latinske sprog og den klassiske dannelse, som herskede i hans samtid (Toldberg 1950, s. 33). Desuden måtte der oplysning omkring nordisk-historiske forhold til, hvilket Grundtvig gjorde sig til talsmand for i sine skoleskrifter [Det Danske Fiir-Kløver](#) (1836), [Til Nordmænd om en Norsk Høi-Skole](#) (1837) og [Skolen for Livet og Academiet i Soer](#) (1838). Oplysningen skulle finde sted på to måder:

deels *folkelig*, ved saa *levende* som muligt at minde hvert Folk om Lifligheden af dets Modersmaal og Storheden af dets Fædre, og deels *videnskabelig*, ved at oplyse hele den folkelige og menneskelige Virksomhed giennem Tidernes Løb, saa Folkene og Slægterne lære bedre at skiønne paa et værdigt Livs Öiemed og bedre at vælge de rette Midler dertil (Grundtvig 1839, s. 442).

Grundtvigs ideal var den mundtlige historieformidling, som han første gang selv udfoldede i sine samtidshistoriske *Mands Minde*-forelæsninger på Borchs Kollegium i juni-november 1838. I foråret 1839 blev han desuden af Frederik Barfod opfordret til at engagere sig i etableringen af et "*levende folkeligt Selskab*" (Grundtvig 1839, s. 444). Resultatet blev foreningen Danske Samfund, hvor Grundtvig holdt en række historiske oplæg, og hvortil han skrev en række sange.

Faktuel historisk oplysning kunne imidlertid ikke i sig selv vække den nordiske folkeånd. Som nævnt ovenfor fandt Grundtvig "åndens oprindeligste og derfor sandeste udtryk" i de nordiske myter og den nordiske poesi (Vind 1999, s. 126). En sand nordisk 'Vidskab' måtte derfor også rumme poetiske elementer - og den måtte kunne formidles som poesi.

2 Mytologisk inspiration

2.1 "Brage og Idun": Forlæg i Den yngre Edda

Digtet "Brage og Idun" tager sit udgangspunkt i to skikkelser fra nordisk mytologi, gudinden Idun og hendes mand, digterguden Brage. I *Gylfis blændværk* (oldisl. *Gylfaginning*) i *Den yngre Edda* berettes det, at Idun opbevarer de æbler "som guderne skal bide af, når de ældes, og så bliver de alle unge" (overs. Lembek & Stavnem 2012, kap. 26, s. 56). I afsnittet *Skjaldskabslæren* (oldisl. *Skáldskaparmál*) i *Den yngre Edda* skildres det, hvordan jætten Tjasse med Lokes hjælp bortfører Idun og æblerne, og hvordan aserne som resultat begynder at ældes. Aserne tvinger Loke til at hente Idun hjem. Han forvandler hende til en nød og flygter med hende, forklædt i falkeham og skarpt forfulgt af jætten Tjasse i ørneham. Da de når til Asgård, lykkes det aserne at sætte ild til Tjasses fjerdragt og dræbe ham. Derefter kommer Tjasses datter Skade til Asgård for at hævne sig, men aserne tilbyder hende i stedet forlig og erstatning. Som en del af erstatningen må hun vælge sig en mand blandt aserne ud fra fødderne alene. Hun tror at vælge Balder, men de smukke fødder tilhører Njord fra Noatun.

Grundtvig henviser desuden i strofe 3 til den norske 800-tals digter Tjodolf af Hvin og hans digt *Høstlang* (oldisl. *Haustlǫng*) som kilde til myten om Idun og Tjasse. Dette 20 strofer lange digt er en af de ældste kilder til den nordiske mytologi. Foruden beretningen om Idun og Tjasse rummer digtet beretningen om Thors kamp mod jætten Hrungner. En del af digtet indgår i *Den yngre Edda* i afsnittet *Skjaldskabslæren* (oldisl. *Skáldskaparmál*) (overs. Lembek & Stavnem 2012, kap. 25, s. 137-142). Grundtvig refererer direkte til det oprindelige digt, når han beskriver, at Idun havde hjemme "Paa Bröndshöien" (str. 3). Her er tale om Grundtvigs oversættelse af det oldislandske *brunnakr* (egl. 'kilde-ager') fra *Høstlang* (jf. overs. Lembek & Stavnem 2012, kap. 25, s. 140).

2.2 “Havfruen”: Forlæg i Den ældre og yngre Edda

I “Havfruen” henvises der til myten om Skirners færd til jættekvinden Gerd i Jotunheim. *Skirners færd* (oldisl. *Skírnismál*) indgår som digt i *Den ældre Edda* (overs. Stavnem 2018, s. 125-137). Fra Odins højsæde Hlidskjalf har vanen Frej fået øje på den smukke jættekvinde Gerd, som han er blevet forelsket i. Frej forærer sin skosvend, dvs. tjener, Skirner sit sværd, “som svinger sig selv, / hvis brav mand bærer det” (s. 127), og sender ham til Udgård for at “købe [Gerds] elskov” (s. 130). Gerd afviser imidlertid de gaver, hun bliver tilbudt af Skirner: Iduns gyldne æbler og Odins guldring Draupner. Hun lader sig heller ikke skræmme af sværdet. Først da Skirner truer hende med en række forbandelser, indvilliger hun i at mødes med Frej i lunden Barre efter ni døgn. Digtet afsluttes med, at Frej utålmodigt afventer mødet. Digtet er udformet som en række dialoger, blandt andet mellem Frej og Skirner samt mellem Skirner og Gerd.

I digtet *Lokes skænderi* (oldisl. *Lokasenna*) (overs. Stavnem 2018, s. 171-190) i *Den ældre Edda* håner Loke Frej, fordi han har givet sit sværd væk til Skirner og dermed er våbenløs, når Ragnarok kommer.

I *Gylfis blændværk* i *Den yngre Edda* gengives fortællingen om Skirners rejse i kapitel 37. I denne version får Skirner også Frejs sværd, men her blot som løn for at tage ud og fri til Gerd på Frejs vegne. Det går desuden ganske glat: Han “friede til kvinden for ham og fik hendes løfte” (overs. Lembek & Stavnem 2012, kap. 37, s. 64). Efterfølgende kommenterer fortælleren Høj (sandsynligvis dæknavn for Odin), at Frej dog nok vil savne sit sværd, “når Muspels sønner kommer og hærger” (kap. 37, s. 64), dvs. når Ragnarok kommer.

2.3 Havfrue-figuren

Som Helge Toldberg angiver, er havfruen én af Grundtvigs allermest brugte figurer, og han bygger en hel billedkonstellation op omkring hende i sin poesi (jf. Toldberg 1950, s. 187-201). Toldberg uddyber, at der er tale om “en hjemmegjort mytologi til poetisk og folkelig brug” (Toldberg 1950, s. 190). Inspirationen til brugen af havfrueskikkelsen har Grundtvig blandt andet fundet i folkevisen “Havfruens Spaadom”, der findes som nr. 42 i *Danmarks gamle Folkeviser*. Grundtvig stiftede bekendtskab med visen i Anders Sørensen Vedels *Hundredvisebog* (1591). Han gendigtede visen og skrev et efterklangsdigt til den til tidsskriftet *Danne-Virke* i 1816. Havfruen bruges i Grundtvigs digtning oftest som Danmarkssymbol i bred forstand. Hun er “den kvinde, som ud fra sin hjemhørighed i danskernes naturlige element, havet, er det værdige nationssymbol” (Toldberg 1950, s. 191). Ofte bruger han også “havfrue” som en anden betegnelse for gudinder fra den nordiske mytologi. Det gælder særligt Freja, Gefion, Idun og Saga. Gudinderne opfattes i de enkelte myter og sagn som havfruens “inkarnation” (Toldberg 1950, s. 191).

3 “Brage og Idun”

I det 37 strofer lange digt anvendes mytestoffet om Brage og Idun i en skildring af, hvordan den nordiske ånd er blevet fortrængt i Norden, og i en vision om, hvordan

denne ånd kan vende tilbage igen. Et digter-jeg (str. 3) taler indledningsvist om fortidens tabte storhed, de “hedenske Dage” (str. 1) i Norden, hvor “Dronning Idunne” fordelte sine æbler med den foryngende virkning: “Hun laved saa liflig en Æblegröd, / At Kinden derefter blev hvid og röd!” (str. 1). Digter-jeget sammenligner denne “Oldtids Glands” (str. 5) med den “Armod” (str. 5), der nu hersker i Danmark.

I strofe 6 henvender en anden stemme sig til digter-jeget med ordene: “Hvorfor dog saa vranten, høilærde Ven!” (str. 6). Denne stemme defineres i strofe 12 som “den Kæmpeaand, / Som bygde sit *Havsgaard* i Norden”, dvs. som den nordiske folkeånd. Folkeånden taler i stroferne 6-11. Herefter tager digter-jeget over igen, men fungerer nu som talerør for folkeånden. Fra strofe 22 erstattes digter-jeget af et ‘vi’, hvis tale udgør digtets resterende strofer. Synsvinkelskiftene afspejler en udvikling, hvor Nordens ånd får stadig større indflydelse.

3.1 Historiens ånd og naturvidenskabens ånd

I stroferne 6-11 skelnes mellem to virkefelter for ånden: den kan virke såvel “I sit som i Kroppenes Rige” (str. 9). I skildringen af åndens kraftfulde udfoldelser i kroppenes rige refereres tydeligt tilbage til Grundtvigs oplevelser i det moderne, industrialiserede England, som de skildres i *Mands Minde*-forelæsningserne. Der refereres til varetransport: “lade og losse” (str. 7); varmluftballoner eller (ideen om) flyvemaskiner: “Som Fuglen i Luften maa Snekken gaae” (str. 7); dampmaskiner: “Vandet med Ilden de trodse” (str. 7); brobygning: “over Svælg lægge Bro med Konst” (str. 9); undersøiske tunneller: “Lægge Loft under Bölger” (str. 9); telegrafi: “Liner [...] spænde fra Pol til Pol, / Hvor Lyden forplantes som Lynet” (str. 10) og stjerne-kikkerter: “Öine [...] kaste fra Sol til Sol, / Slet ikke til Skade for Synet” (str. 10). Grundtvig holdt sig opdateret på mange felter, og han skildrer fx den i 1825 påbegyndte undersøiske “Hvælving [...] under Themsen” (Grundtvig 1877, s. 448) i sine *Mands Minde*-forelæsnings.

Kæmpeånden spørger nu, om den skildrede kraft kun kan udfolde sig på det fysiske og materielle område: “Er det da kun Ordet om “Mit og Dit”, / Ei Ordet om *Aanden* og *Livet*, / Som til i al Verden at fare frit / Er Vinger som Lynildens Givet!” (str. 11). Den skelnen, der udfoldes her, er en parallel til en skelnen mellem historiens ånd og naturvidenskabens ånd, som Grundtvig udfolder i en tekst omkring foreningen Danske Samfund, skrevet i foråret 1839. Her skildrer Grundtvig, hvordan historien fra århundredets begyndelse er blevet betragtet som “Dödens Geheime-Archivarius” (Grundtvig 1839, s. 431), mens naturvidenskaben er blevet set som “Livets Geheimeraad, indviet i alle dets Hemmeligheder” (s. 431). Grundtvig hævder, at naturvidenskabens fordel primært må skyldes naturvidenskabsfolkernes dristige og ihærdige arbejdspraksis samt deres ærgerrighed i forhold til formidling. Og han understreger, at historiens forkæmpere med fordel kan lade sig inspirere heraf: “Alt dette kalder jeg priseligt og værdt at efterligne” (s. 435). Med dette udgangspunkt vil også “Ordet om *Aanden* og *Livet*” (str. 11) kunne få “Vinger som Lynildens” (str. 11), som det efterlyses ovenfor.

3.2 Iduns æbler

Idun med de foryngende æbler er tekstens centrale symbol. Idun personificerer hos Grundtvig gerne poesien (jf. Toldberg 1950, s. 51), men med henvisning til strofe 22 mener Toldberg, at hun i netop dette digt skal symbolisere “noget i sig selv upræcist, folkeaanden” (s. 182). Folkeåndens udvikling i Norden skildres gennem hele digtet som en parallel til myten om Iduns bortførelse og tilbagekomst. Når Iduns hjem, med inspiration fra folkevisesproget, kaldes Havsgård i stedet for Asgård, forbindes Idun desuden med Grundtvigs klassiske Danmarks-personifikation, havfruen (s. 191). De to figurers symbolværdi forbindes, og de bliver konvergente symboler (s. 182). I digtets centrale opfordring til digter-jeget eller læseren: “Du speile dig smukt i din Havfru's Kaar, / Da tör hun tilbage vel komme” (str. 15), er “din Havfru” således en anden betegnelse for den bortførte Idun. Idun, symbol for folkeånden, vil vende tilbage i Norden, hvis nordboerne spejler sig i hende og tager hende som forbillede. Det sker dog ikke af sig selv. Ligesom Nordens “skindöde Kæmper” (str. 14) må vækkes af Brages harpespil, således må den nordiske folkeånd styrkes af poesien, ‘Vidskaben’ og det levende ord.

3.3 Latinus og Franciska

Der er imidlertid en hindring på vejen, hvilket skildres i stroferne 24-28. Som Tjasse i ørneham bortførte Idun, således har Latinus midlertidigt fortrængt nordboernes “gode Smag / For Aanden og Livet *tilsammen*” (str. 24). Og som Tjasse havde datteren Skade, således har Latinus datteren Franciska (str. 31). Toldberg udlægger Latinus og Franciska som “henholdsvis den romerske og den galliske [franske] aand” (Toldberg 1950, s. 138).

Grundtvigs modvilje mod den romerske ånd gennemsyrrer hele forfatterskabet og findes fx tydeligt udtrykt i første bind af *Haandbog i Verdens-Historien*. Her beskrives oldtidens Rom som en “mageløs Plante-Skole for *Ugudelighed, Trældom og Aands-Foragt*” (Grundtvig 1833, s. 425). Den franske ånd ser Grundtvig som en afspejling af den romerske:

Ligesom nu det franske Sprog mellem alle [...] Folkefærds [...] ligger Romernes *tilsyneladende* nærmest, maa det samme være Tilfældet med Aanden, og *Skinnet* af Rom maatte de Franskmand snarest og lettest kunne tilegne sig. Dette var [...] ogsaa deres høieste Attraa; ligesom deres Konger stedse *skeelede* og stundom *beilede* til Roms Keiser-Krone, saa deres Boglærde til romersk Aand og Videnskab (Grundtvig 1817, s. 288 f.).

I indledningen til *Nordens Mythologi* (1832) lægger Grundtvig vægt på, at forskellen mellem det talte ord og skriften er “saa uhyre stor, som mellem *Liv* og *Död*” (Grundtvig 1832, s. 47). Dette modsætningsforhold afspejles i “Brage og Idun” i forholdet mellem Idun/Nordens ånd og Tjasse/Latinus. Idun, med ægtemanden Brage, repræsenterer “Smagen for *Livet* i *Aanden*” (str. 22), herunder smagen for mundtlig poesi: “Mundharpen” (str. 15). Heroverfor repræsenterer Tjasse en “Örne-Smag / [...] For *Aanden* af *Bogstaver* givet, / Ja, Smag for *Latinen*, det Jettesprog, / Hvorpaa vi indskrives i *Dødens Bog!*” (str. 27). Der er her tale om en klassisk Grundtvig-modstilling mellem en død klassicistisk ånd, der er knyttet til bogstavet, og en levende nordisk ånd, der er knyttet til det talte ord. Den romerske ånd er ganske

vist “dödningmat” (str. 26), men dens gode rygte er endnu ikke overvundet i Norden: “Hans Rygte dog for ham mon stride” (str. 26). Selv hvis den overvindes, forudsiger digtet, at den nok vil efterfølges af den franske ånds indflydelse. Denne personifikation af den franske ånd “döver de skarpeste Sværd med Vid, / Maa hildes med List og med Læmpe” (str. 31). Imidlertid forudsiger digtet dog, at Franciska vil ende med at ægte “John Bull” (str. 33), personifikationen af England, og således elimineres som trussel.

3.4 Den nordiske universalprofeti

Forudsigelsen af, at Franciska overvindes, er karakteristisk for digtet. Flere steder i digtet nævnes positive spådomme og varsler (fx i str. 20 og str. 26), og i sin helhed udgør det således en spådom eller vision om den nordiske ånds fremtidige genopvågnen og om en ny tilstand, hvor poesien, ‘Vidskaben’ og det levende ord udfolder sig i Norden. Tilstanden skildres som en parallel til Iduns tilbagevendende med æblerne. Centrale er stroferne 15-23 samt de afsluttende strofer 35-37.

I denne tilstand hersker “Smagen for Livet i Aanden” (str. 22). Brage, poesiers personifikation i digtet, vil udfolde sig igen: “Da löses paa *Brage* og Tungen brat, / *Mundharpen* han slaaer om den fundne Skat!” (str. 15). ‘Vidskaben’ vil spille en afgørende rolle. I strofe 17 skildres det, at “Vidskaben voxer som Rug og Byg, / Alt Aandeligt veed Man at skatte”, og i strofe 37, at “Vidskab udsynges” i byen. Indsigten i de nordiske myter vil være helt central: “Kun hvem der paa Guder har god Forstand, / I Norden man kalder den vise Mand!” (str. 17). Myterne, som findes koncentreret i *Den ældre Edda* og *Den yngre Edda*, vil desuden blive anerkendt som ‘universalprophetiske’: “Edda hun löftes med Priis i Sky, / For Sandsigeriet i Norden” (str. 35). Endelig skildres det, at “Det levende Ord paa vort Modersmaal, / Som Aanden i Hjertet indskyder, / [...] glöde” (str. 36). Der er tale om en tilstand, hvor foryngelse og forklarelse hersker. Enhver “Forynges forklaret, forstaaer sig selv!” (str. 16) og “folkelig Glæde i Aandens Smag / Forynger de Gamle hver Nyaarsdag” (str. 18).

I sin helhed tematiserer digtet den universalprofeti, som Grundtvig mener at finde udtrykt i de nordiske myter.

4 “Havfruen”

Det 33 strofer lange digt “Havfruen” har Grundtvig tilegnet “Tilhörerne ved mine første historiske Foredrag” (undertekst). Der henvises til de historiske foredrag, som Grundtvig holdt på Borchs kollegium juni-november 1838, men som først blev udgivet 1877 under titlen *Mands Minde*. I digtet henvises specifikt til en passage fra den afsluttende *Mands Minde*-forelæsning den 26. november 1838. Her tematiserer Grundtvig direkte den stridbarhed, som han gennem sit forfatterskab havde udfoldet i talrige polemikker med især digtere og teologer: “*min Stridbarhed* har Danmark slet ikke kunnet lide” (Grundtvig 1877, s. 502). Selv om Grundtvig stadig mener, at stridbarhed kan være på sin plads, ønsker han dog nu at modificere sig lidt:

Jeg har nemlig ganske opgivet min gamle Paastand: jo mere Kamp, des mere Liv, og indsér klart, det maa hedde: jo mere Kamp, des mere Liv i Fare, hvoraf Følgen lettelig

kan blive: des mere Død (Grundtvig 1877, s. 502).

I foredraget refererer Grundtvig til fortællingen om *Skirners færd* (oldisl. *Skírnismál*):

Spørger man mig imidlertid, om det da virkelig er gaaet mig med Danmark, som Loke siger, det gik Frej med Havfruen Gerda, hvem han købte med sit *Sværd*, da svarer jeg [...], at vil man kalde det Salg, at jeg har lovet Havfruen, aldrig at drage Sværd uden for hende, da har jeg ganske rigtig solgt det (Grundtvig 1877, s. 502).

4.1 At bejle til en havfrue

Digtet udgør en parallel til denne fremstilling. Som Frej (via Skirner) bejlede til Gerd, således har jeget bejlet til en havfrue. Havfruen er ifølge Toldberg “det staaende Danmarkssymbol i Gr.s modne digtning” (Toldberg 1950, s. 53). Havfruen vil imidlertid hverken modtage “Odins Ring” (str. 13) i gave af ham eller lade sig imponere af hans “gode Sværd” (str. 14). Hun spotter ham for det skræmmende sværd og forsvinder i bølgerne igen. Han indser nu, at brugen af sværdet er forkert: “Da blev jeg sky / For Vaabengny, / Og angred Haardheds Bröde” (str. 19). En anden og mildere tilgang er påkrævet for at vinde havfruens gunst. Han lægger den hårde tilgang fra sig til fordel for fred: “I Fredens Skiöd, / Ved Kvindens Fod / Med Helteblod, / Jeg Kæmpe-Sværdet lægger” (str. 23). Og nu vender havfruen tilbage og er ham mildere stemt: “Saa fæsted jeg / Havfruen skiön / I Lys og Lön, / Til Ægteviv i Aanden” (str. 27).

4.2 Fremtiden

Nu henvender jeget sig til et “I”, sandsynligvis med tanke på tilhørerne fra de historiske foredrag: “I gav med Fryd / Mig Örenlyd, [...] / Til Skjalde-Ord / Om *Fest* i Nord, / Naar Farve Tiden skifter” (str. 29). Med tidens farve-skift refereres her til forestillingen om en ny åndelig udvikling i Norden. Dette afspejles også i henvisningen til det oldengelske heltekvad *Sangen om Bjovulf*, hvor krigeren Bjovulf dræber uhyret Grendel. I skildringen af den nye udvikling hedder det således: “Ei raader Grændel længer!” (str. 32). Nye tider er på vej: “Med Aand for Vind / Nu blæser ind / *Nyaaret* godt / Den gamle Drot, / Paa *Himmelbjerg* med Luren” (str. 33). I denne passage må “Den gamle Drot” forstås som asen Heimdal, der ifølge mytologien har hjemme på Himmelbjerg. Hans opgave er at blæse i Gjallarhornet før Ragnarok. Hos Grundtvig blæser Heimdal imidlertid lige så ofte i hornet for at “vække folk af deres døs” (Toldberg 1950, s. 166) og få dem til at “besinde sig paa værdien i sine historiske minder” (s. 165).

5 Digtene fælles tematik: den nordiske ånds genopvækkelse

I begge digte er det den nordiske mytologi som udtryk for en særlig nordisk folkeånd, der spiller den centrale rolle. Grundtvig udtrykker håbet om, at den nordiske ånd og kraft, som udfoldede sig i Norden i oldtiden, skal genopvækkes i Danmark. Dette lader sig dog først gøre, når folkelig uvidenhed og fremmed indflydelse (den romerske eller galliske ånd) er overvundet.

Grundtvig så imidlertid gode muligheder for at påbegynde oplysningsarbejdet i 1839. En interesse for det historiske stof syntes at være vågnet. Som det skildres i Danske Samfund-teksten om "Historiens Forhold til Livet" i 1839:

för vi vaagnede og rörde os, havde Bladet vendt sig, begyndte Man i hele Christenheden paany at spørge om de gamle Veie, og allermest om de ældste Frasagn om Guder og Helte, alle Folk spurgde om det Ægte og Oprindelige i deres Modersmaal og Forfatning, Tro og Tankegang, Sæder og Skikke (Grundtvig 1839, s. 436 f.).

Med sine historiske forelæsninger og oplæg, *Mands Minde*-forelæsningerne på Borchs kollegium i 1838 og talerne i Danske Samfund i 1839, ønskede Grundtvig således at besvare denne historiske interesse, øge nordboernes historiske bevidsthed og bidrage til udviklingen af den ovennævnte nordisk-historiske 'Vidskab'. I disse bestræbelser spillede poesien imidlertid mindst lige så stor en rolle for Grundtvig. I digte som "Brage og Idun" og "Havfruen" blev den nordiske mytologis billeder således poetisk genanvendt og forklaret i et forsøg på at fremmane den nordiske folkeånd for Grundtvigs samtidige. På denne måde skulle vejen banes for en "levende og naturlig Dannelse, hvorunder vi stræbe at blive det største og bedste, vi har Anlæg og kan faa Lykke til" (Grundtvig 1877, s. 330 f.). Således ville de nordiske myters kraftfulde 'universal-prophetiske' forudsigelser en skønne dag kunne bære frugt.

6 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (2005) *Sagas spejl. Mytologi, historie og kristendom hos N.F.S. Grundtvig*. København.
- Barfod, Frederik (red.) (1840) *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1. København.
- Begtrup, Holger (1907) "[Indledning til] Haandbog i Verdens-Historien" i *N.F.S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, 1-10, bind 6, s. 5 f. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- Grundtvig, N.F.S. (1817) *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1833) *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg*, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Brage og Idun" i *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1, 1. hæfte, s. 1-10. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Havfruen" i *Brage og Idun. Et nordisk Fjærdingsårsskrift*, bind 1, 1. hæfte, s. 307-316. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1839) "Det Danske Samfund" i *Brage og Idun. Et*

nordisk Fjærdingsårsskrift, bind 1, 2. hæfte, s. 414-473. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1869) *Tillæg til Haandbog i Nyaars-Tidens Historie af Nik. Fred. Sev. Grundtvig. Første Udgave. Det attende og nittende Aarhundrede. (1715-1866)*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie, holdte 1838*, udg. Svend Grundtvig. København.
- Grundtvig, N.F.S. & B.S. Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling 1821-1859*, udg. Svend Grundtvig. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, 1-4. København.
- Lembek, Kim & Rolf Stavnem (overs.) (2012) *Snorris Edda*. København.
- Stavnem, Rolf (overs.) (2018) *Den poetiske Edda*. København.
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs Symbolverden*. København.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.